

Circulaire Landbouw

1. Cijfers huidige Nederlandse landbouw
import/export
2. Stukje geschiedenis
 - 2.1 Raatakkers
 - 2.2 Potstal
 - 2.3 Schaalvergroting
3. Toename gif en antibiotica
4. Afname biodiversiteit
5. Natuurinclusieve landbouw
 - 5.1 Graslandgebruik
 - 5.2 Akkerlandgebruik
 - 5.3 In en om de stal
6. Landbouw 2022
7. Wat kunt u zelf doen?
8. Nawoord
9. Bronnen en lezenswaardig

Circulaire landbouw

Dit artikel probeert uit te leggen wat het begrip circulaire landbouw inhoudt. Maar dat kan niet zonder landbouw in een historisch perspectief te zetten. De afgelopen eeuwen zijn er een aantal ontwikkelingen geweest die bepalend zijn voor hoe er landbouw werd gepleegd.

Verder wordt de grootte van de huidige Nederlandse landbouw in wat cijfers aangegeven. Want ook hier zijn wat kanttekeningen te plaatsen.

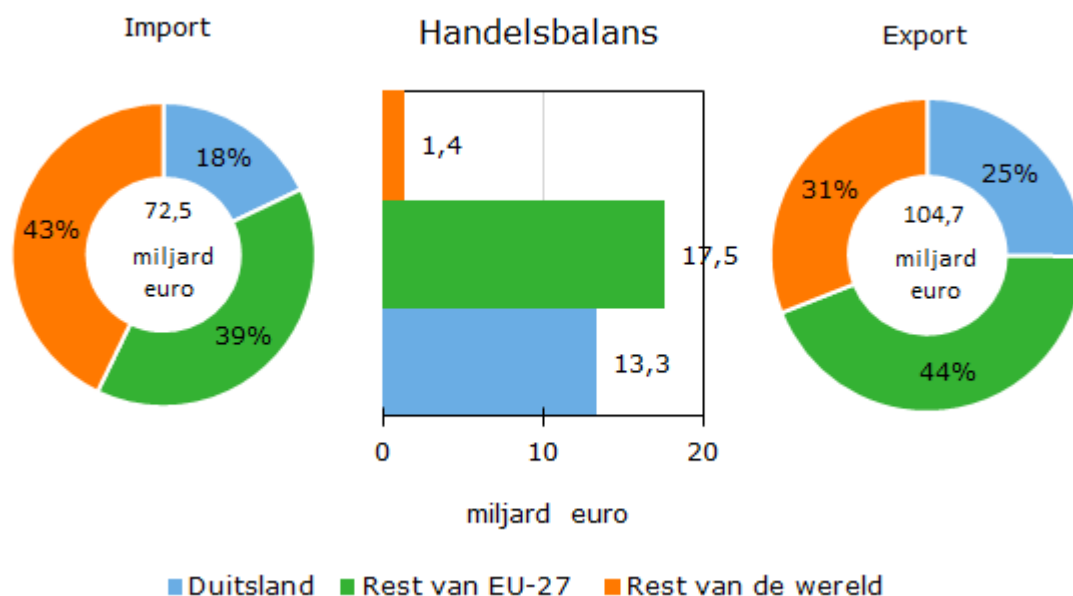
Nadat de gevolgen van de ontwikkelingen van de afgelopen 2 eeuwen op de huidige landbouw zijn aangegeven komt de circulaire landbouw – of kringlooplandbouw – aan bod. Wat zijn de huidige nieuwe inzichten om tot een duurzame landbouw te komen. Want één ding is wel duidelijk: Als we tot een duurzame samenleving willen komen kunnen we niet alleen denken aan energie of vervoer, maar moeten we expliciet ook denken aan onze voedselvoorziening.

1. Cijfers huidige Nederlandse landbouw

Voor 2021 was de totale waarde van landbouw-export 104,7 miljard euro, en daar staat een totale importwaarde tegenover van 72,5 miljard euro. Dus Nederland voert inderdaad veel uit aan landbouwkundige producten, maar wat wel eens vergeten wordt is dat we pakweg twee derde van dat bedrag ook invoeren.

Nederland is de op één na grootste landbouwexporteur in de wereld, na de V.S.

Driekwart van de export gaat naar de EU, en een kwart daarvan alleen al naar Duitsland.

Figuur 1 Import en export van landbouwgoederen in 2021 naar regio.

Bron: CBS tot en met oktober 2021, raming november - december 2021 door Wageningen Economic Research en CBS.

De grootste portie van de uitvoer betreft sierteelt (bloemen, bloembollen, planten, boomkwekerijproducten). Pas daarna komen zuivel, vlees, groenten en fruit.

Verder is het interessant om te weten dat meer dan 27% van de uitvoer bestaat uit eerder uit het buitenland ingevoerde producten. En daarmee is de waarde van echt in Nederland geproduceerde landbouwproducten zo'n 75,7 miljard euro. Nederland is een echte doorvoerhaven naar de rest van Europa. Dit blijkt wel uit het feit dat driekwart van onze landbouw-export naar andere Europese landen is, en maar één kwart naar de rest van de wereld gaat.

2. Stukje geschiedenis

2.1 Raatakkers

Ongeveer 5000 jaar geleden ontstond op de Veluwe landbouw. Stukjes bos werden gekapt en bewerkt. Het ging om stukjes grond van pakweg 40 bij 40 meter. Als de grond uitgeput was werden deze lapjes grond gebruikt voor het vee (weide). Na verloop van tijd werd de grond weer teruggegeven aan de natuur. De boerderij werd verderop weer opgebouwd en nieuwe stukjes bos werden weer omgezet naar landbouw. Deze akkertjes zijn nu nog wel eens zichtbaar in het landschap als raatakkertjes. Vooral met behulp van zogeheten ahn-kaarten zijn deze oude akkertjes terug te vinden. Zie figuur 2 en 3.

Figuur 2: Raatakkers bij Drie

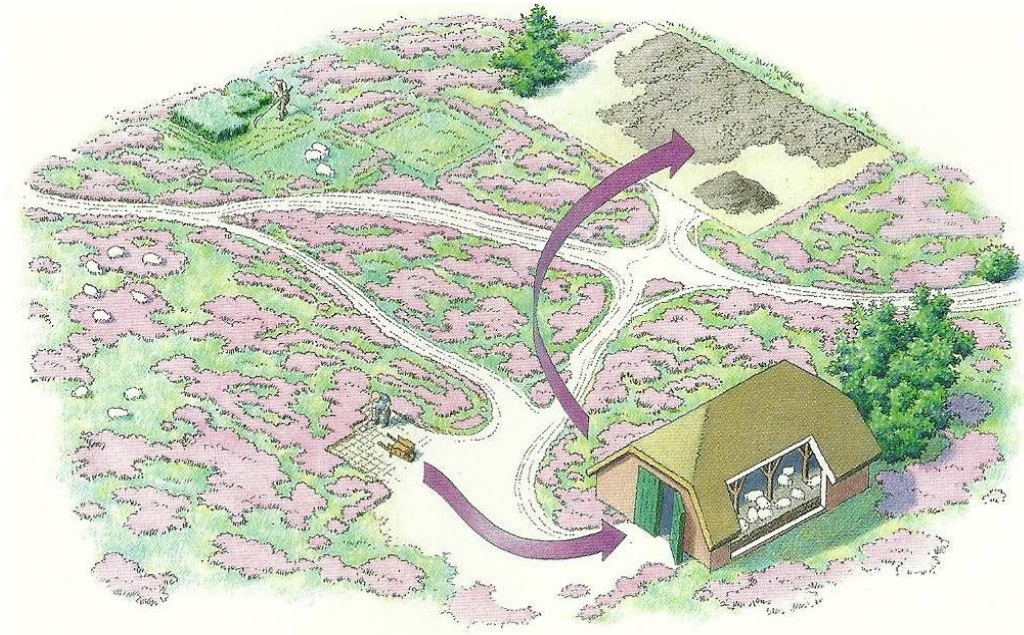
Figuur 3: Raatakkers

Figuur 4: Raatakkers en boerderij Wekerom

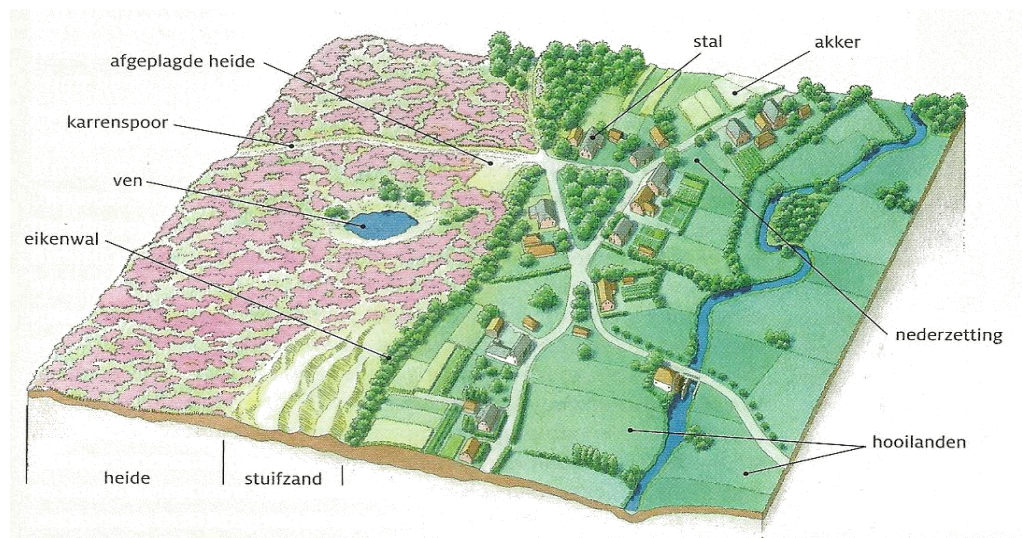
2.2 Potstal

In de loop van de tijd is deze vorm van grondgebruik op de zandgronden overgegaan in de potstalmethode. Om min of meer op dezelfde plaats te kunnen blijven boeren en uitputting van de bodem tegen te gaan begreep men dat men de bodem moest gaan bemesten. Hierdoor werden er meer dieren gehouden en werden bosdelen zo intensief beweid dat deze zich niet meer als bos kon herstellen. Er ontstonden open vlakten met heide en grassen. Deze vlakten werden vooral door het houden van schapen gevormd. De schapen graasden hun eten overdag bij elkaar en in de schaapskooi kwamen de dieren tot rust en gingen daar poepen (keutelen). De keutels, vermengd met heideplaggen, werd als mest uit de stal geschept en op de akkertjes verspreid. Zie figuur 5. (afbeelding uit boek *Heidebeheer* Jap Smits en Jinze Noordijk KNNV)

Figuur 5 de potstalmethode

De gronden waar de schapen graasden werden steeds armer en er ontstonden uitgestrekte heidevelden. Door de bemesting konden de akkers doorlopend gebruikt worden. Maar door de uitputting van de grond waar de schapen graasden en het plaggen van de heide ontstonden er ook stuifzand-gebieden. De potstalmethode heeft eeuwenlang gefunctioneerd op de Veluwe zandgronden.

figuur 6: landschap met heidevelden en stuifzanden

(afbeelding uit boek *Heidebeheer* Jap Smits en Jinze Noordijk KNNV)

2.3 Schaalvergroting

Aan het eind van de 19de eeuw komt er langzaam een einde aan de potstalmethode. Hier zijn meerdere oorzaken voor aan te wijzen. De opkomst van kunstmest zorgde er voor dat bemesting van de akkers niet meer afhankelijk was van mest van vee. Verder kwam er steeds meer goedkoop veevoer uit het buitenland. De voorheen natuurlijke koppeling tussen akkerbouw en veeteelt kwam te vervallen, waardoor specialisatie mogelijk werd. Het aantal gemengde bedrijven neemt dan ook gestaag af. Maar ook resulteerde dit in schaalvergroting, wat met name in de 20ste eeuw hard is gegaan.

Ter illustratie wat cijfers voor de periode 1950-2016 (bron CBS):

- 6 op de 7 landbouwbedrijven zijn verdwenen.
- bedrijfsgrootte steeg van 5,7 ha naar 32,5 ha.
- aantal varkens per bedrijf steeg van 7 naar 1600 dieren
- aantal runderen per bedrijf steeg van 13 naar 160 dieren

Verder neemt de handel in landbouwproducten fors toe, omdat vervoer steeds goedkoper en grootschaliger wordt (stoomschepen, treinen). Hiermee samenhangend een sterke toename van mechanisatie, en dat gold ook voor de landbouw. Veevoer kon men relatief goedkoop uit het buitenland betrekken en specialisatie deed zijn intrede.

Ook neemt het landbouwonderwijs en -voorlichting een grote vlucht (Landbouw Hogeschool Wageningen).

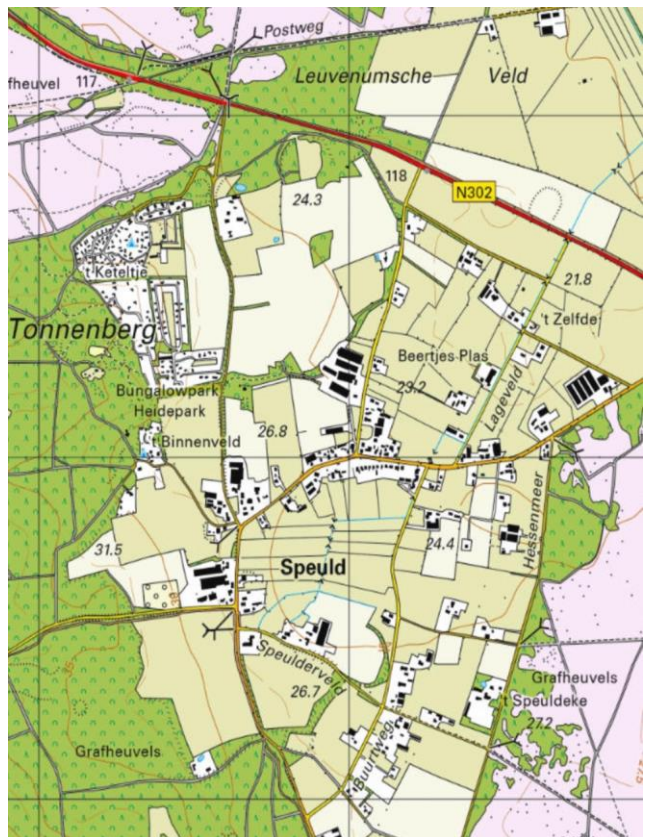
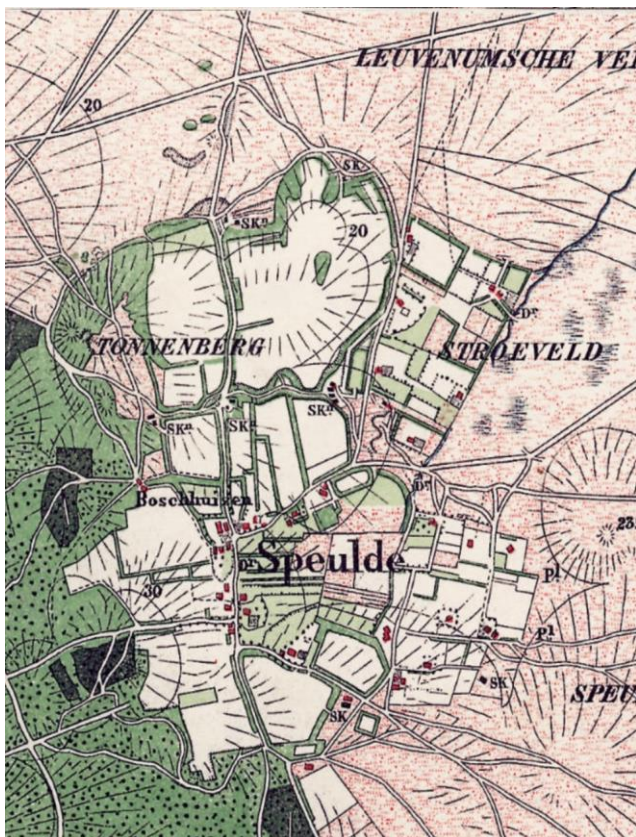
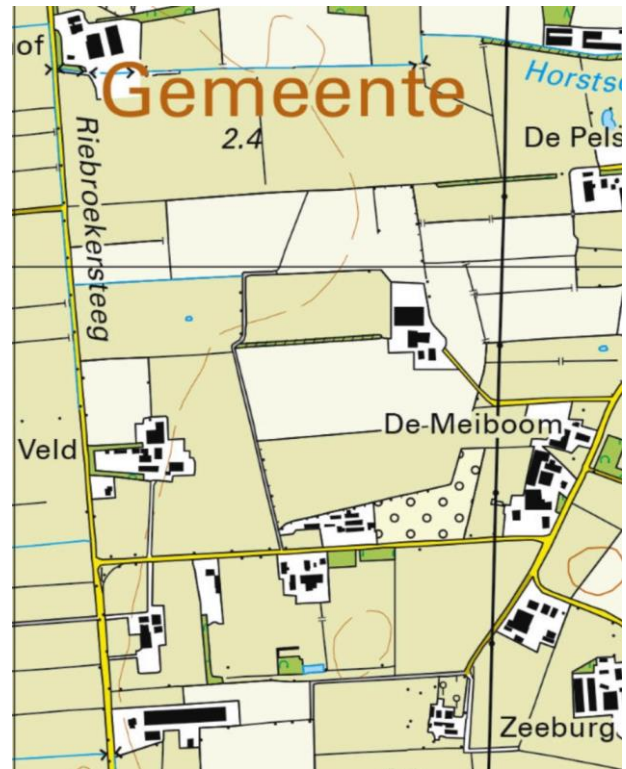
Verder mogen niet ongenoemd blijven de vele ruilverkavelingen en de intensivering van de landbouw, oftewel meer productie per hectare.

Door al deze ontwikkelingen veranderde ook de gewaskeuze. Er werd minder granen verbouwd en juist meer maïs, bloembollen en siergewassen.

Al deze ontwikkelingen hadden ingrijpende en dramatische veranderingen tot gevolg.

- Verliepen eerst de voedingsstoffen- en meststromen circulair, dat was nu doorbroken. Voedingsstoffen voor vee komen van ver weg, en het landbouwproduct werd veel geëxporteerd. Achterbleef de mest en de uitstoot van (ammoniak)gassen.
- Er vindt massale ontbossing plaats in de tropen en overbemesting hier.
- Om de opbrengsten te vergroten wordt de grondwaterstand in het voorjaar laag gehouden en wordt er 's zomers beregend. Om zo vroeg mogelijk met zwaar materieel het land op te kunnen om te ploegen, te zaaien en voor de eerste grassnede moet de bodem niet drassig zijn. De droge bodem geeft echter problemen in de droge zomermaanden.
- Door de monoculturen is er groot verlies aan biodiversiteit.
- En verlies aan biodiversiteit betekent dat ziekten regelrechte plagen worden, waardoor het gebruik van bestrijdingsmiddelen aanzienlijk toeneemt.
- Door de ruilverkavelingen en efficiënter grondgebruik in het algemeen, verdwijnen houtwallen, en daarmee ook weer biodiversiteit.
- Er vindt vermesting, verdroging en verzuring van de grond plaats.
- Door de mechanisatie wordt het werk op boerderijen minder zwaar, en daardoor zijn er steeds minder mensen werkzaam in de landbouw, terwijl de opbrengst per hectare juist toeneemt.

Hieronder een verandering in het Ermelose landschap in een tijdspanne van één generatie.

3. Toename gif en antibiotica

Door de schaalvergroting en de daarbij gevormde monoculturen is de kans dat een ziekte uitmondt in een plaag erg groot. Met de inzet van allerlei bestrijdingsmiddelen poogt men de plaag te voorkomen. In de loop van tijd is men gaan inzien dat veel bestrijdingsmiddelen dusdanig gevaarlijk waren voor de volksgezondheid dat deze dan ook verboden werden. Het wrange is echter dat middelen die in Nederland verboden zijn via import toch in ons voedsel komen. Sommige bestrijdingsmiddelen zijn elders wel toegestaan en de daarmee bewerkte landbouwproducten komen goedkoop hier op de vrije markt terecht. Ondanks de vrij strenge regels in Nederland is het gebruik van bestrijdingsmiddelen nog wel zorgelijk. Het gif komt vaak niet alleen op het consumptiegewas, maar ook in de bodem en in de sloten, alwaar het leven ook daar vernietigd wordt. Vooral in de siergewassen is het gebruik van landbouwgif erg groot. Vrij recent wordt ook steeds meer de relatie gelegd tussen het landbouwgif en de ziekte van Parkinson. Opvallend is dat veel boeren op vrij jonge leeftijd deze ziekte krijgen in gebieden waar vrij veel bestrijdingsmiddelen worden ingezet.

Fungiciden	Schimmels
Herbiciden	(On)kruiden
Insectiden	Insecten
Acariciden	Mijten
Nematiciden	Aaltje (nematoden)
Mollusciden	Slakken
Prediculuciden	Hoofdluis
Rodenticiden	Knaagdieren
Algiciden	Algen en wieren

Ook de biodiversiteit staat onder druk.

Bijvoorbeeld: Minder kruiden, betekent minder insecten en dan ook minder vogels. Maar ook vergiftigde muizen leidt ook tot de dood van roofvogels. Het geluid om landbouwgif te beperken wordt steeds luider, maar het verzet daartegen echter ook steeds groter. Overigens wordt door de burger in de tuin ook steeds meer gif gebruikt.

HOE BEREIKT LANDBOUWGIF JOU?

4. Afname biodiversiteit

In 1 gram aarde leven zo'n 10 miljard bacteriën, tientallen meters schimmelraden en 10.000 organismen (wormen, aaltjes, pissebedden, eencelligen).

2/3 van alle planten leven samen met schimmels waaronder maïs, aardappelen en tarwe. De schimmel zorgt voor goede opname van mineralen, fosfor en nitraat

Plant geeft suikers aan de schimmel. Schimmel is afhankelijk van de plant; de plant niet van de schimmel bij voldoende fosfor en nitraat. Door rijkelijk te bemesten gaat het bodem leven stuk, maar is de agrariër toch in staat een rijke oogst binnen te halen. De mest zit vaak vol giftige stoffen, medicijnresten en antibiotica.

Momenteel speelt de verrijking van de bodem door de stikstof (nitraat) een grote rol in de het milieu. Veel kruidachtige planten kunnen grote hoeveelheden niet verdragen en verdwijnen. De zogeheten stikstofminnende planten, zoals grassen, brandnetels en bramen daarentegen groeien weeldig. Door de afname van de diversiteit van planten zal ook de diversiteit van insecten afnemen. Alarmerende berichten zijn er volop, maar de actiebereidheid komt traag of nauwelijks opgang.

Dat niet alle goed bedoelde veranderingen in de landbouw geslaagd zijn blijkt wel uit de mestinjectie. Onder druk van milieugroeperingen

deVerdieping
DUURZAAMHEID & NATUUR
NATUURDAGBOEK
8 maart, 2019

Sigaren, goed voor natuur en klimaat

Geïnjecteerde mest jaagt wormen en vogels weg

BIODIVERSITEIT Bioloog Jermen Onrust telde nachtenlang de wormen die zich in verschillende Friese weilanden aan het oppervlak waagden. In grasland waar vloeibare mest was geïnjecteerd telde hij er veel minder. Die vorm van bemesting is ook een probleem voor weidevogels die van die wormen leven.

NOE OUDER HET GRASLAND HOE BETER

De gevolgen voor de weidevogels zijn groot

Er is maar één manier om wormen en weidevogels echt te helpen: stop met het steeds kapotmaken van de grasmat en het injecteren van dunne drifjes!

10
TRUW VRIEDAG 8 MAART 2019

Geïnjecteerde mest jaagt wormen en vogels weg

De gevolgen voor de weidevogels zijn groot

Er is maar één manier om wormen en weidevogels echt te helpen: stop met het steeds kapotmaken van de grasmat en het injecteren van dunne drifjes!

moest de mest in de bodem geïnjecteerd worden om de ammoniakuitstoot te beperken. Helaas blijkt dit funest te zijn voor het bodemleven.

Er wordt nu steeds meer ingezet op de samenhang tussen bodem – mest – plant - dier. Zelfs de landbouwuniversiteit Wageningen geeft aan dat de aandacht te veel heeft gelegen op het streven naar zo'n hoge productie per hectare en dat men de bodem daarbij uit het oog was verloren. In de toekomst zal er meer gekeken worden op de samenhang en een duurzame productiemethode.

Meer dan 80% van de agrariërs wil wel overgaan tot een natuurvriendelijkere landbouwmethode. Hierbij moet hun verdienste wel haalbaar zijn. Eerlijke prijzen. Geen uitbuiting van boeren, bodem en vee.

5. Natuurinclusieve landbouw

Zowel vanuit Wageningen als vanuit de Rijksoverheid wordt steeds meer gewerkt aan natuurinclusieve of kringlooplandbouw. Gesloten kringlopen, zowel op regionale als wereldwijde schaal. De natuur kent immers geen afval.

Natuurinclusieve landbouw

Natuurinclusieve landbouw is een vorm van duurzame landbouw die uitgaat van een veerkrachtig voedsel- en ecosysteem. Landbouw, energie en infrastructuur zijn inhoudelijke hoofdelementen bij ons. Wij innoveren de uitvoering van beleid om 'landschappen van de toekomst' te creëren. Bij onze benadering van Natuur voor Business en Mensen & Natuur zijn dit hoofdthema's.

dr.ir. AM (Anne) van Doorn

In de landbouw zijn de uitstoot van stikstofverbindingen en koolstofdioxide (CO₂) een punt van aandacht. Verkleining van de veestapel, andere vorm van landbouw zijn opties. Maar niet iedereen staat te juichen bij deze landbouwtransitie. Deels om de angst van verlies aan inkomen, deels omdat een verandering als een bedreiging en miskennis wordt gezien.

In een uitgebreide brochure geeft Alterra Wageningen aan hoe de rijksoverheid naar een duurzame landbouwmethode wil over gaan. Hieronder een greep uit de brochure.

Het is ingedeeld in drie thema's: Graslandgebruik, Akkerlandgebruik en In en om de stal.

5.1 Graslandgebruik

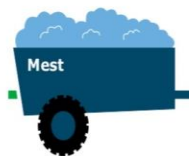
Welke bedrijfsaanpassingen zijn nodig?

- (Tijdelijk, voorjaar) hoog slotwaterpeil (30-40 cm onder maaiveld).
- Een enkel perceel plas/dras leggen.

- Achterwege laten van graslandvernieuwing.
- Door- of herinzaai met kruidenrijke weidemengsels.

- Liever bemesting met ruige organische stalmest (zie ook 'in en om de stal') dan met kunstmest.
- Bemesting van max. 50-100 kg N/ha.

- Veedichtheid aanpassen aan aantal nesten en nestbescherming.

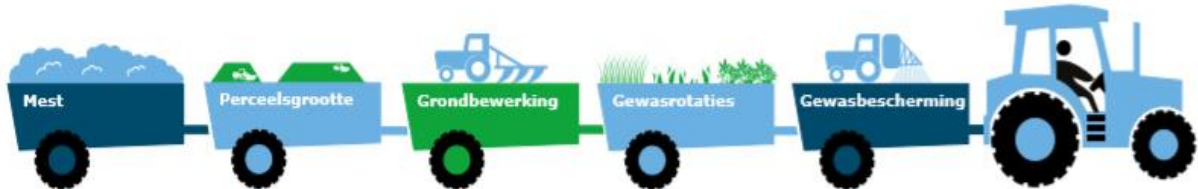

- Maaien op verschillende tijdstippen in een mozaïek, met een rustperiode tot eind juni.
- Randen van ca. 5-10 meter niet meemaaien (vluchtheuvels).
- Maaien van binnen naar buiten.
- Wildredder op trekker monteren.
- Ruim om (gemarkeerde) nesten heen maaien.
- Natuurvriendelijke inrichting en beheer oevers.

5.2 Akkerlandgebruik

Welke bedrijfsaanpassingen zijn nodig?

- Afzien van of verminderen chemische gewasbeschermingsmiddelen.
- Terughoudende mechanische onkruid-beheersing.
- Stimuleren van natuurlijke vijanden, o.a. door bloemrijke akkerranden (Functionele AgroBiodiversiteit).

- Ruimtelijke variatie gewassen, rassen (spelt, haver, rogge, zomertarwe).
- Ruimere vruchtwisseling (incl. vanggewassen, vlinderbloemigen, gras en braak).
- Minder rooigewassen (= veel grond-bewerking).
- Opnemen van zomergranen in het bouwplan.
- De bodembedekkingsgraad verhogen, tussenteelt en onderzaaien, bodembedekking gedurende de winter.
- Aanleg wintervoedselveldjes (zomertarwe laten staan).

- Minimale grondbewerking, niet diepploegen.
- Minder zware machines, voorkomen verdichting bodem.
- Gewasresten niet direct onderploegen na de oogst (stoppelvelden).

- Het aanleggen van brede akkerranden en bufferstroken.
- Het inzaaien en beheren van akkerranden met graanmengsels en meerjarige bloemen-mengsels (koolzaad, mosterd, klaver, luzerne en er bestaan mengsels gericht op natuurlijke vijanden).
- Verkleinen van de afmetingen en herdime-n-sionering van percelen.
- Het vergroten van het aantal en oppervlak verschillende landschaps-elementen (bio-topen).

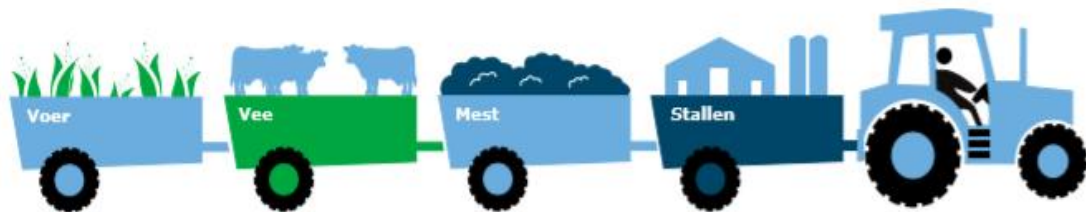

- N-gift per hectare verlagen - precisie-landbouw.
- Gebruik van ruwe organische mest en groenbemesters, integratie van organische en minerale mest.
- Onderwerken van dunne mest geeft minder vervluchtiging van ammoniak (N-verlies).

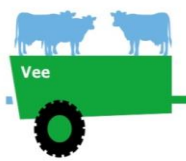

5.3 In en om de stal

Welke bedrijfsaanpassingen zijn nodig?

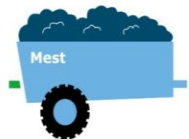
- Luchtwassers/gecontroleerde luchtstromen
- Emissiearme vloersystemen
- Spoelen vloersystemen met water en mest in kelder verdunnen met water
- Andere stalsystemen zoals composteringstal, potstal/stro, etc.
- Erfbeplanting om erf en stal, nestkasten, poeltjes, mesthoop
- Stalverblijfduur dieren beperken (= zo veel mogelijk weidegang)

- Fokkerij; selectie op gezondere en ouder wordende melkkoeien
- Efficiënter stikstofgebruik door vee
- Minder jongvee

- Uitgekiend voersysteem gericht op zo efficiënt mogelijk gebruik
- Verlagen eiwitgehalten in voer

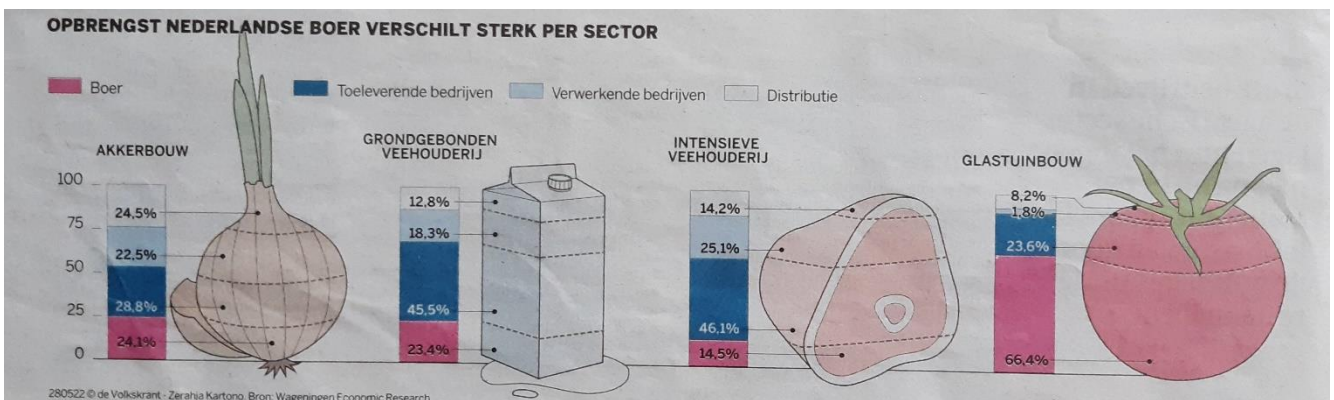
- Meer vaste mest
- Urine en mest scheiden

6. Landbouw 2022

Het jaar 2022 was in Nederland wel het jaar van de landbouwprotesten. Veel demonstraties, ongeregelde heden, omgekeerde Nederlandse vlaggen. Talkshows met de landbouw als belangrijk item. De emoties liepen vaak hoog op en een steeds terugkerend geluid was dat de boeren geen perspectief geboden werd. Een aantal boerengroeperingen vertelde dat het hele stikstofprobleem een verzinsel is. Daarentegen waren er ook boerenorganisaties die daar juist tegenin gingen en het stikstofprobleem wel zagen en hun bedrijfsvoering aangepast hebben of willen gaan aanpassen. Een groot probleem is de voorlichting en handelswijze van banken en de agro-industriële bedrijven. In de jaren tachtig van de vorige eeuw waren er al signalen dat de ontwikkelingen naar de huidige 'gangbare' landbouw problemen zou gaan geven. Bodemvervuiling, plagen, epidemieën, vermesting, verzuring, verdroging, gebruik van giftige stoffen, ontbossing in het buitenland enz. waren items die toen al naar voren kwamen. De landbouwlobby en de regeringen schoven de problemen voor zich uit. In 2019 kwam het zelfs tot een wettelijke uitspraak, maar opnieuw werd er geen actie ondernomen. Een groot aantal boeren dreigt knel te komen zitten nu er plannen op tafel komen om daadwerkelijk te beginnen met de aanpak van het stikstofprobleem. Mede door onduidelijke communicatie vanuit de regering en een sterke lobby vanuit de agro-industrie kwamen er boerenprotesten. Boeren die bang zijn voor het verlies van hun verdienmodel. Boeren die gevangen zitten in de greep van de agro-industrie en banken. Boeren die vooropgingen met de uitvoering in de richting dat door de agrarische voorlichting aangegeven werd, de nieuwste innovaties toepasten, maar nu te horen krijgen dat het in die richting gaan leidt tot een failliet landbouwsysteem.

In de Volkskrant van zaterdag 28 mei stond een gedegen onderzoek hoe de agrarische wereld (deels) in elkaar steekt. Mac van Dinther schreef het artikel na raadpleging van Serena Frijters (Data Scientist) en Wageningen Economic Research. Uit het onderzoek blijkt onder meer dat de boer slechts een klein deel van de opbrengt zelf ontvangt. Zie figuur.

Maar in 2022 kwamen ook boeren op de eerste plaats terecht van de Duurzame 100 van Dagblad Trouw. Caring Farmers laat zien dat de landbouw kan veranderen, dat er wel perceptief is voor boeren. Dat het stikstofprobleem op landbouwgebied wel aangepakt kan worden. In het jury-oordeel staat: 'Ze laten zien hoe het wel duurzaam kan. Ze richten zich op systeemverandering in de landbouw met voorstellen voor een ander beleid.'

Wat wel opvallend is dat boeren die een overstap hebben gemaakt naar natuurinclusieve kringloop landbouw doorgaans een goed verdienmodel hebben (soms pas na enkele jaren) en aangeven dat ze de stap veel eerder hadden moeten maken. In het algemeen boeren die tevreden zijn met hun manier van landbouwbedrijven.

Stikstofprobleem. Er een wedstrijd van maken, zoals helaas ook gebeurt, lost niets op. Het gaat dan niet meer om de inhoud, maar om het winnen. Met verschuilen achter dat er geen vertrouwen is in de overheid wordt het probleem ook niet opgelost. Samenwerking lijkt toch de beste weg. Temeer daar er nog meer problemen in de leefomgeving opgelost moet worden wil deze weer gezond leefbaar zijn. Want hoe je het wendt of keert, fietsend door agrarische gebieden merkt eenieder dat hier toch iets mis is.

Caring Farmers

Samen op weg naar natuurinclusieve kringlooplandbouw

Zij laten zien: de landbouw kan veranderen

Rand Zanders
DPA | opname
van Caring Farmers
in 2022

[Caring Farmers - Samen op weg naar](#)

[natuurinclusieve kringlooplandbouw](#)

7. Wat kunt u zelf doen?

U kunt

- biologisch verantwoorde producten kopen.
- eerlijke prijs voor de producten betalen.
- producten kopen die gifvrij tot stand zijn gekomen.
- zoveel mogelijk producten van het seizoen consumeren.
- producten uit de regio kopen.

u kunt ook

- stuk grond kopen via Land van ons
- herenboer worden
- lid worden van een voedselbos
(ook in Ermelo)

landvanons.nl
herenboeren.nl
herstellende.landbouw.com

**Land
van
Ous**

Herstellende Landbouw

De aarde herstellen door voedselproductie

Maar ook.....

- stemmen op een politieke partij dat gaat voor circulaire landbouw.
- verdiepen in literatuur over circulaire landbouw

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Platform Kringlooplandbouw

8. Nawoord.

We staan nu (2022) voor een grote transitie in het landschap. Daar de landbouw grotendeels het landschapsbeeld bepaalt, is het ook een grote landschapstransitie. In zijn boek 'Het landschap, de mensen' geeft schrijver Auke van der Woud de aanzet van een grote landbouwtransitie na 1850 weer. De landbouw moest moderner en productiever worden. De rijksoverheid ging een steeds sturende rol spelen. Nederland moest een grote speler worden in de landbouw. Onderricht van Landbouwopleidingen, Wageningen, moest de productie op een hoog peil gaan brengen. Voor de Tweede Wereldoorlog was Nederland wereldwijd, na de Verenigde Staten, al het tweede landbouwexportland geworden. Na de oorlog wilde de rijksoverheid deze positie weer innemen. Onder het argument 'nooit meer honger' was het speerpunt van het overheidsbeleid echter gericht op een winstgevend groot export. En vooral na de oorlog veranderde de landbouw drastisch. In mijn jeugd waren in een bepaald gebied zes boerenbedrijven. Nu is er nog één over met nauwelijks het land van de overige vijf erbij. Het gebruik van kunstmest, het slopen van houtwallen, het telen van maïs en Engels raaigras gaf het landschap een totaal ander aanzien.

De nadelen konden niet uitblijven. Melkplassen, boterbergen en mestoverschotten. Om dit terug te dringen werd in 1984 een systeem van melkquota ingevoerd. Ondanks de resultaten van vooral Nederlandse boeren werkte het systeem. Maar ondanks de stabiele melkprijs vonden veel boeren dat de melkquotum hun concurrentiepositie ondermijnde. Toen 1 april 2014 de melkquotum losgelaten werd zagen veel Nederlandse boeren dit als een 'bevrijdingsdag'. Boeren konden weer gaan uitbreiden en veel nieuwe stallen werden erbij gebouwd. De veestapel groeide en er werd meer melk geproduceerd. Door het grote aanbod daalde de melkprijs dramatisch. Dit ging vaak ten koste van veel kleinere boeren.

De Europese Unie had een habitatrichtlijn om de biologische biodiversiteit te beschermen gemaakt. Dit om de kwetsbare natuurgebieden te beschermen. In Nederland vastgelegd in de Wet natuurbescherming (Wnb). Hierdoor werd de uitbreidings-mogelijkheden van veel Nederlandse boeren beperkt. De rijksoverheid heeft in samenwerking met de landbouworganisatie een plan bedacht waardoor uitbreiding onder voorwaarden van weinig stikstofuitstoot toch mogelijk was. 1 juli 2015 begon het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Hierdoor kon een boerenbedrijf toch uitbreiden mits er een melding onder de Wet natuurbescherming werd gedaan. Veel boeren maakten hiervan gebruik.

Op 29 mei 2019 oordeelde de Raad van State dat de PAS in strijd was met de Wet natuurbescherming. Ineens waren veel landbouwuitbreidingen illegaal geworden. Een probleem voor veel boeren die zich in wezen aan de mogelijkheden gehouden hadden die de rijksoverheid

Rijksoverheid

Onderwerpen > Natuur en biodiversiteit >

Wetgeving voor natuurbescherming in Nederland

In de Wet natuurbescherming staan regels voor de bescherming van dieren en planten in Nederland. Provincies bepalen het natuurbeleid voor hun gebied.

hun geboden had. Er is een omzetting Pas-melding legalisatieprogramma gemaakt dat in februari 2022 in gaat en een termijn van drie jaar heeft.

Duidelijk is het voor steeds meer mensen, waaronder ook veel boeren en de politiek, dat het landbouwbedrijven zoals heden ten dage het geval is niet meer te handhaven is. De veestapel zal aan inkrimping niet ontkomen. Het gebruik van allerlei gifstoffen zal komt steeds meer onder druk te staan nu steeds meer van deze stoffen ook in ons voedsel sporen achterlaat.

Natuurinclusieve kringlooplandbouw zal de toekomst zijn. Krachtvoer in eigen land verbouwen in plaats van goedkoop elders halen met ecologische rampen elders tot gevolg. Gewerkt moet worden aan bewustmaking van de consument. Eerlijke prijzen, vanuit verantwoord boeren. Gesloten regionale en mondiale kringlopen.

Er zijn meerdere woorden voor ongeveer hetzelfde landbouwsysteem of landbouw vanuit gelijke doelstellingen.

Circulaire landbouw

Kringloop landbouw

Natuurinclusieve landbouw

Ecologische landbouw

Alternatieve landbouw

Herstellende landbouw

Natuur kent geen afval.

Dat de natuur het voorbeeld mag zijn voor onze economie.

Omzetten PAS-melding

Heeft u tijdens het Programma Aanpak Stikstof (PAS) een PAS-melding gedaan? Door een [uitspraak van de rechter](#) is deze melding niet meer geldig. U kunt uw PAS-melding voor uw project omzetten naar een vergunning Wet natuurbescherming als uw situatie voldoet aan de voorwaarden die op deze pagina worden toegelicht. Onderstaande stappen helpen u om te bepalen of u een vergunning nodig heeft en wat u daarvoor moet doen.

9. Bronnen en lezenswaardig.

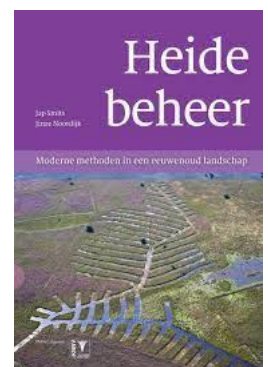
Op weg naar een natuurinclusieve duurzame landbouw
Alterra Wageningen UR 2015

De Nederlandse landbouw en het klimaat
Rijksdienst voor ondernemend Nederland 2016

Heidebeheer Jap smits en Jinze Noordijk
KNNV 2016

Compendium diverse sites over landbouw,
gewasbeschermingsmiddelen e.d.

Het landschap, de mensen Auke van der Woud 2021

Rapport Remkes Wat wel kan: Uit de impasse en een aanzet
voor perspectief Rijksoverheid

AHN Actueel Hoogtebestand Nederland
Waterschappen, provincies en rijksoverheid

Afbeeldingen uit dagblad Trouw.

